

Adam Kucharski, Maria Ligocka

Uniwersytet Szczeciński

Aspiracje edukacyjne młodzieży a motywowanie do studiów

Educational aspirations of young people and the motives for taking up studies

ABSTRACT: The paper contains an analysis of students' motives towards their preferred choices of further education. The research was conducted with a group of high school graduates who were making their further educational choices. Four profiles of students were identified: "Pessimistic students", "Interpersonal students", "Pessimists not dependant on friends" and "Optimistic students". The differences and correlation between selected character types and higher educational choices were analyzed using statistical methods.

KEYWORDS: educational aspirations, motives, decision making, education, adolescence, educational choices, graduates' needs.

STRESZCZENIE: Artykuł zawiera analizę nastawienia uczniów szkół średnich wobec podejmowania studiów na wymarzonych kierunkach oraz trudności, które ich zdaniem uniemożliwiają im realizację swoich aspiracji. Na podstawie analizy skupień sześciu zmiennych zawierających powody, które mogą uniemożliwiać podejmowanie wymarzonych kierunków studiów, wyróżnione zostały cztery typy uczniów: uczniowie pesymiści, uczniowie interpersonalni, uczniowie pesymiści niezależni od znajomych oraz uczniowie optymiści. Przeanalizowano związki i różnice występujące wśród uczniów o określonych typach z motywami podejmowania decyzji o studiach oraz kryteriami wyboru kierunku studiów wyróżnionymi na podstawie analizy czynnikowej.

SŁOWA KLUCZOWE: aspiracje edukacyjne, motywowanie do podejmowania decyzji, edukacja, adolescencja, wybory edukacyjne, potrzeby absolwentów.

Młodzież w okresie liceum staje przed trudnym wyborem, który dla wielu staje się podstawą przyszłego życia zawodowego – wyboru drogi dalszego kształcenia oraz związanych z nim decyzji dotyczących podjęcia studiów wyższych, wyboru uczelni. Z tymi decyzjami związane są wybory przedmiotów maturalnych oraz podejmowanie aktywności, takich jak poszukiwanie informacji, ustalanie celów czy sprawdzanie możliwości wiążących się z tymi decyzjami. W tym kontekście ważne staje się pytanie czym kieruje się młodzież podejmując tę ważną dla nich decyzję. Czy młodzież realizuje swoje aspiracje? Jakie motywy kierują wyborami? Czy uczniowie biorą pod uwagę swoje pragnienia, zainteresowania, czy ważniejszy jest dla nich praktyczny aspekt wyboru? Jak młodzież radzi sobie z napotykanymi trudnościami? Z jakimi motywami wiążą się ich aspiracje? Aby przybliżyć te problemy potrzebne jest nakreślenie czym są aspiracje, szczególnie w kontekście młodzieży oraz jakie motywy wiążą się z nimi. Z tego obrazu wyłania się obszar badań potrzebny do stwierdzenia jak młodzież ustosunkowuje się do trudności w realizacji własnych aspiracji.

Aspiracje i motywy aspiracji

Aspiracje są przedmiotem zainteresowania psychologów i socjologów. Psychologowie pisząc o aspiracjach koncentrują się głównie na dążeniach człowieka oraz względnie stałych właściwościach ludzkiego umysłu, które sprawiają, że ludzie realizują postawione przed sobą cele. Między innymi Władysław Łukaszewski (1974) określa aspiracje, jako idealne działania, będące składową wyróżnioną przez niego „ja idealnego”. Rezultat tych działań zostaje uświadomiony w postaci pragnień, dążeń. Natomiast oczekiwania są składnikiem „ja realnego”, czyli przewidywań dotyczących efektów tych działań.

Zbigniew Skorny (1980) dokonując rozróżnienia między aspiracjami a oczekiwaniami wyróżnił dwa rodzaje aspiracji: aspiracje typu działaniowego i życzeniowego. Pierwszy z nich dotyczy zamierzeń, przewidywań, którym towarzyszą działania mające na celu ich realizację. Ten typ aspiracji wchodzi w skład „ja realnego”. Drugi typ aspiracji natomiast odnosi się do pragnień, życzeń i marzeń, które nie są urzeczywistniane i odnosi się do „ja idealnego”. Oczekiwania są w tej koncepcji przewidywaniami w postaci sądów dotyczących przyszłych wyników działań.

Inny badacz aspiracji, Wiesław Sikorski (2005) zwraca uwagę, że na omawiane zagadnienie należy spojrzeć szerzej, przez pryzmat związku jednostki ze światem zewnętrznym i społeczeństwem. Takie ujęcie znajduje swoje odzwierciedlenie w definicjach aspiracji proponowanych przez socjologów.

Bronisław Gołębiowski (za: Sikorski 2005; Wróblewska 2001) ujmując aspiracje, jako dominujące potrzeby, dążenia i zainteresowania jednostki i grupy będące przedmiotem silnej motywacji do ich zrealizowania. Zdaniem tego badacza są one osadzone w interakcjach międzyludzkich i działaniach społecznych. Zaspokojenie dokonuje się w określonym czasie i warunkach, jest efektem własnego działania i innych ludzi. Natomiast marzenia, fantazje nieoparte realnym działaniem zmierzającym do ich urzeczywistnienia nazywa pseudoaspiracjami. Inny z socjologów Tadeusz Lewowicki (za: Wróblewska 2001) stwierdza, że właściwością socjologicznego ujęcia aspiracji jest zainteresowanie wartościami, które są obiektem pragnień ludzkich.

W rozumieniu Andrzeja Janowskiego (1977, s. 13) aspiracje to „trwałe i względnie silne życzenia jednostki dotyczące właściwości lub stanów, jakimi ma się charakteryzować jej życie w przyszłości oraz obiektów, jakie w życiu będzie chciała uzyskać”. Autor uważa, że pierwotne względem aspiracji są motywy i życzenia. Stały wpływ na aspiracje mają wartości, postawy, oczekiwania związane z realną sytuacją. Wtórne wobec aspiracji są dążenia, które wpływają na orientację życiową jednostki (Janowski 1977).

Inną próbą całościowego ujęcia aspiracji jest propozycja Antoniny Kłóskowskiej (1970), która uważa, że aspiracje to „kategoria potrzeb świadomych, odnoszących się do przedmiotów i wartości aktualnie nieposiadanych lub takich, które wymagają stałego odnawiania, a są uznawane za godne pożądaniami”. Autorka wskazuje na leżące u podłoża aspiracji potrzeby będące przedmiotem zainteresowania psychologii motywacji. Podstawę aspiracji stanowią również obiekty dążeń, czyli przedmioty i wartości istotne dla socjologicznego ujęcia.

Istotną rolę w „aspirowaniu” pełni proces motywacyjny. Najbardziej znaną próbą ujęcia tego zagadnienia jest teoria motywacji osiągnięć i motywacji unikania Johna Atkinsona i Normana Feathera (za: Sikorski 2005). Istnieją dwa typy osób:

1. Osoby o silnej motywacji osiągnięć mają zazwyczaj aspiracje do wykonywania zadań o średnim poziomie trudności. Zadania te cechuje wysokie prawdopodobieństwo ich realizacji będące w zakresie możliwości tych osób, które przy zaangażowaniu i pewnym wysiłku są w stanie im sprostać. Osoby te realizując postawione sobie cele uzyskują pozytywne wzmocnienie, co prowadzi do wzrostu poziomu aspiracji, przy porażce ich poziom się obniża. Osoby te zwykle realistycznie oceniają swoje możliwości i starają się adekwatnie do nich dobierać zadania, które cechuje umiarkowana trudność.
2. Osoby o słabej motywacji, cechujące się tendencją do unikania, poszukują zadań o skrajnym poziomie trudności. Wybór zadania łatwego

pozwala im uniknąć porażki. Wybór zadania o bardzo wysokim poziomie trudności daje tym osobom możliwość uzasadnienia własnego niepowodzenia, dzięki temu ich porażka nie jest dla nich zbyt dotkliwa.

Aspiracje edukacyjne młodzieży

„Młodzież” jest pojęciem wewnątrznie zróżnicowanym i dynamicznym, co prowadzi do powstania definicji, które akcentują cechy stanowiące przedmiot zainteresowania różnych dyscyplin naukowych. W literaturze naukowej i publicystycznej termin „młodzież” stosowany jest zamiennie z takimi zwrotami jak: „młode pokolenie”, „młodzi ludzie”, „młoda nowa generacja”.

W znaczeniu biologicznym termin „młodzież” odnosi się do osób, które podlegają procesom dojrzewania, uwarunkowanego procesami fizjologicznymi i hormonalnymi. Natomiast w ujęciu demograficznym są to osoby w wieku 15–24 lata. Dolna granica wyznacza wiek minimalny dla zatrudnienia, górna granica jest typowa dla ukończenia szkoły wyższej i zamykająca okres eksploatacji zawodowej. Mówiąc o młodzieży mówi się o swoistych potrzebach, postawach i aspiracjach zdeterminowanych warunkami życia społecznego. W takim ujęciu młodzież rozumiana jest jako kategoria społeczna. Młodzież przedstawiana jest również, jako kategoria kształcenia. Tak rozumiane pojęcie odnosi się do osób w wieku 15–24 lata, uczących się. Młodzież może być rozpatrywana, jako kategoria zatrudnienia i wtedy oznacza zbiór osób w wieku 15–24 lat aktywnych zawodowo: pracujących i bezrobotnych i jako kategoria zatrudnienia (Mlonek, za: Kryńska, Poliwczyk 1999).

Rozpatrując młodzież w odniesieniu do zjawisk zachodzących na rynku pracy bierze się głównie pod uwagę kryteria socjogeograficzne i społeczno-zawodowe (Mlonek, za: Kryńska, Poliwczyk 1988). Do takich zmiennych należą płeć, miejsce zamieszkania, wykształcenie i wykonywany zawód. Z przyczyn oczywistych to wiek jest podstawową kategorią wyodrębniania. Młodzież kończąc szkołę średnią musi podjąć decyzję odnośnie wyboru swojej drogi życiowej. Obserwuje się zmianę mentalności młodego pokolenia, które upatruje korzyści płynącej z inwestycji w kształcenie. Inwestycja ta podyktowana jest często brakiem perspektyw na rynku pracy. Sprawia to, że wzrasta popyt na kształcenie na poziomie wyższym (Kryńska, Poliwczyk 1999). Badania prowadzone przez Halinę Sobocką-Szczapę (1999) wskazują, że tylko 4,6% procent absolwentów nie chciało kontynuować nauki po skończeniu szkoły średniej. Dokonując wyboru studiów młodzież utożsamia się z posiadanymi umiejętnościami matematyczno-fizycznymi albo humanistycznymi lub panującą modą na rynku pracy. Potrafi dostrzec wynikające z tego moż-

liwości uzyskania pracy, w tym także pracy wysoko płatnej. Poza tym, młodzież dokonując wyboru studiów dokonuje samooceny własnych możliwości, posiada różne aspiracje.

Podkreśla się, że od aspiracji młodzieży zależy przyszłość konkretnego człowieka, ale także młodego pokolenia i całego społeczeństwa. Jednym z najważniejszych planów życiowych jest wykształcenie. Przestało ono pełnić rolę autoteliczną a stało się wartością instrumentalną, będącą środkiem do osiągnięcia innych wartości i celów (Sadowska 2002). Trzeba jednak zauważyć, że nie ma pewności, co stanowi rzeczywisty motyw podejmowanego działania, czy są to aspiracje jednostki, czy inne czynniki warunkujące faktyczne postępowanie człowieka. Poza tym Renata Góralska (2003) zwraca uwagę, że ustalenie motywów podejmowania studiów nastrocza trudności, gdyż są one tylko częściowo uświadamianymi mechanizmami regulującymi czynności ludzkie. Kwestia wyboru studiów to nie tylko problem jednostki podejmującej decyzję, ale również jej rodziców, nauczycieli, ale także całego „kompleksu sił społecznych” (Góralska 2003; Kopaczewska 1997). Góralska przywołuje stwierdzenie Szczepańskiego, zdaniem którego decyzja o podjęciu studiów jest „kombinacją celów życiowych i uznawanego systemu wartości, wiedzy o obiektywnych możliwościach ich osiągnięcia, uświadomienia sobie cech subiektywnych kandydata i jego możliwości sprostania wymaganiom obiektywnym, uświadomienia sobie możliwości wynikających z sytuacji społecznej kandydata (warunki ekonomiczne i in.) sprostania wymaganiom obiektywnych trudności, oraz jego wewnętrznych skłonności, które decydują o intensywności i trwałości jego dążenia do celu (za: Góralska 2003). Wśród czynników warunkujących decyzję młodzieży o podjęciu studiów wymienia się potrzebę samorealizacji, wpływ środowiskowe, sytuację materialną, względy hedonistyczne oraz czynniki okazjonalne (Zbiegień-Maciąg 1988).

Nie są to jedyne uwarunkowania. Edyta Kopaczewska (1997) dodatkowo wymienia poziom wykształcenia rodziców, ich przynależność społeczno-zawodową, miejsce zamieszkania, rodzaj szkoły i osiągnięte wyniki w szkole średniej przez kandydata. Badania Sobockiej-Szczapy (1999) potwierdzają to przekonanie. Obserwuje się związek między poziomem wykształcenia rodziców a decyzją o podjęciu studiów przez ich dzieci. Rodzice domagają się od swoich dzieci, żeby osiągnęły przynajmniej ten sam poziom wykształcenia. Nie zawsze te namowy idą w parze z chęcią rozwoju własnej osobowości, co potwierdza wcześniejsze przekonanie, że wykształcenie ma charakter instrumentalny. Wielu studentów nie było zainteresowanych studiowaną dyscypliną. Góralska uważa, że osoby kierujące się motywami środowiskowymi przy podejmowaniu decyzji o wyborze studiów cechują niższe wyniki na świadectwach matu-

ralnych i chęć zapewnienia sobie w przyszłości szansy dobrego zatrudnienia. Z badań tych wynika również, że badani studenci oceniali swoją sytuację materialną jako dobrą lub bardzo dobrą. Wśród motywów wyróżnionych przez Halinę Sekułę-Kwaśniewicz (2003) w badaniach młodzieży małych miast główną rolę w podejmowaniu decyzji odgrywa zgodność z zainteresowaniami, następnie odpowiedniość w stosunku do zdolności i kolejno gwarancja dobrze płatnej pracy i przygotowanie do dobrego zawodu.

Prowadzone przez Góralską (2003) badania z wykorzystaniem analizy czynnikowej pozwoliły jej wyróżnić następujące rodzaje motywów:

1. Motywy interpersonalne (środowiskowe) – decyzje o wyborze kierunku kształcenia i konkretnej wyższej uczelni dokonywane są pod wpływem rodziców i kolegów. Młodzież kierująca się tym motywem w pozyskaniu wykształcenia upatruje większego prestiżu społecznego, wyższej pozycji społecznej i towarzyskiej. Góralska uważa to podejście za bardzo racjonalne, gdyż daje lepszą pozycję na rynku pracy i lepsze perspektywy zamożności. Młodzież czyni to często pod wpływem nacisków rodziców, ale także naśladując swoich kolegów. Wykształcenie jest traktowane w sposób instrumentalny. Motywem tym kierowali się studenci, którzy uzyskiwali na świadectwie oceny dostateczne. Studenci kierujący się tym motywem w większości wyrażali pewność, że skończą pomyślenie studia. Z badań Góralskiej wynika, że motyw ten jest charakterystyczny dla niespełna 9% badanych.
2. Motywy antycypujące wartości przyszłej pracy zawodowej – osoby kierujące się tym motywem chcą podjąć prace w określonym zawodzie. Nie jest to jednoznaczne z zainteresowaniem daną dyscypliną, gdyż ważne są przyszłe korzyści materialne. Grupę osób stanowią dobrzy i bardzo dobrzy uczniowie. Dla tych osób nie ma znaczenia czy kierunek studiów daje możliwość rozwoju własnych zainteresowań w tej dziedzinie. Badani kierujący się tym motywem stanowili blisko 42% próby.
3. Motywy zastępcze – tym mianem Góralska określiła zamiar odsunięcia pracy i stabilizacji. Dla osób kierujących się tym motywem studia są przypadkowym wyborem lub zastępczym wyborem ścieżki życiowej. Uczelnia pełni funkcję absorbującą, pozwalając przetrwać trudny okres braku innych możliwości. Grupę tę stanowi 20% respondentów.
4. Zainteresowanie studiowaną dyscypliną – dla osób kierujących się tym motywem nie ma znaczenia czy kierunek zapewni w przyszłości dobre zatrudnienie, dla nich najważniejsza jest zgodność zainteresowań ze studiowaną dyscypliną. Decyzja o wyborze studiów jest podejmowana dużo wcześniej i jest ona najprawdopodobniej przemyślana. Motywem tym

- kierują się przeważnie uczniowie uzyskujący oceny bardzo dobre i dobre. Stanowią oni 69%.
5. Motywy o charakterze autotelicznym najczęściej posiadają osoby dążące do ogólnego rozwoju osobowości, zdobycia wykształcenia ogólnohumanistycznego. Studia są wartością samą w sobie, nie ma większego znaczenia czy zapewnią one w przyszłości zatrudnienie. Takie podejście jest charakterystyczne dla 58% respondentów.
  6. Motywy o charakterze ekonomicznym dotyczą kwestii finansowych, kosztów związanych z dojazdem oraz możliwości mieszkaniowych. Około 38% badanych osób uważa te motywy za ważne.
  7. Atrakcyjność środowiska studenckiego jako motyw podejmowania studiów wiąże się ze swobodnym uczestnictwem w subkulturze studenckiej oraz korzystania z różnych form życia kulturalnego związanego z uczelnią i miastem studiowania.

Przebieg i metoda badań

Celem prowadzonych badań była próba odpowiedzi na pytanie jak młodzież ustosunkowuje się do trudności w realizacji własnych aspiracji. Następnie dążono do wyodrębnienia określonych typów młodzieży ze względu na ich dążenia, pragnienia. Poza tym próbowano ustalić czym kieruje się młodzież podejmując decyzję przy wyborze szkoły wyższej i kierunku studiów. Prowadzone przez Góralską (2003) badania pozwoliły na wyodrębnienie motywów podejmowania decyzji. Jednak jej typologia jest zbyt ogólna i nie ukazuje rzeczywistych motywów, które wpływają na wybór uczelni i kierunku studiów. Interesujące z psychologicznego punktu widzenia jest ukazanie zróżnicowania pomiędzy określonymi typami młodzieży (wyodrębnionymi na podstawie ich stosunku do możliwości realizacji aspiracji edukacyjnych) w motywach uwzględnianych krótko przed podjęciem decyzji ważącej o najbliższej przyszłości.

W badaniach wzięło udział 549 uczniów szkół ponadgimnazjalnych z województwa zachodniopomorskiego, w tym 347 kobiet i 202 mężczyzn z klas maturalnych.

Szkoły, spośród których rekrutowali się badani uczniowie, zostały wybrane za pomocą randomizacji (losowo). Uczniowie byli proszeni o wypełnienie autorskiej ankiety zawierającej 17 grup pytań. Pytania dotyczyły zmiennej demograficznych i geograficznych. Poza tym badanie dotyczyło aspiracji, trudności w ich realizacji oraz motywów i kryteriów wyboru uczelni i kierunków studiów. Badanie miało charakter anonimowy.

Do analizy danych wykorzystano:

1. Analizę skupień metodą k-średnich, podczas której wyłaniane są w kolejnych iteracjach najbardziej klasy osób. (Czerw 2011). Są one wyodrębniane w taki sposób, aby uzyskać minimalną wariancję wewnątrz klas i jak największe zróżnicowanie między uzyskanymi klasami. Można było zastosować tę procedurę, dzięki dużej liczebności badanej próby. Poza tym spełnione zostały pozostałe warunki poprzez wystandaryzowanie użytych zmiennych, które były na poziomie ilościowym.
2. Analiza czynnikowa. Na początku zweryfikowano zasadność przeprowadzenia analizy czynnikowej. W tym celu przeprowadzono miarę KMO oraz wyznacznik macierzy korelacji dla motywów wyboru szkoły wyższej (Wyznacznik = 0,003; KMO = 0,792) i kierunku studiów (Wyznacznik = 0,001; KMO = 0,849). Uzyskane dane uprawomocniają zastosowanie analizy czynnikowej (Wieczorkowska, Wierziński 2011). Następnie zastosowano rotację Varimax, która powoduje maksymalizację dopasowania poszczególnych zmiennych do wyodrębnionych czynników. Motywy, których ładunek czynnikowy wyniósł powyżej 0,4 zostały włączone do poszczególnych czynników.
3. Do porównania średnich czynników wyznaczonych przez analizę czynnikową u różnych profili osób wykorzystano jednoczynnikową analizę wariancji, która pozwoliła ustalić istotność różnic. Aby stwierdzić występowanie istotnych różnic pomiędzy poszczególnymi profilami przeprowadzono testy Post hoc, korzystając w zależności od stopnia jednorodności wariancji (ustalanej testem Levene'a) z testów T3Dunnetta i Tukey'a. Próg istotności przyjęto na poziomie $p < 0,05$. (Krejtz, Krejtz 2007).

Sformułowano następujące problemy badawcze:

1. Czy istnieje zróżnicowanie wśród młodzieży pod względem wartościowania trudności w realizacji aspiracji edukacyjnych dające podstawę do stworzenia typologii uczniów?
2. Jakimi motywami kieruje się młodzież podejmując się wyboru uczelni i kierunku studiów?
3. Czy istnieją różnice między młodzieżą o określonym stosunku do trudności w motywach podejmowania decyzji o wyborze uczelni i kierunku studiów?

Typologia badanych uczniów

W celu ustalenia typów młodzieży o określonym stosunku do trudności w realizacji aspiracji edukacyjnych przeprowadzono analizę skupień. Wzięto

pod uwagę sześć zmiennych odnoszących się do powodów, które mogą unie-
możliwić studiowanie na wymarzonych kierunkach studiów:

- Nieposiadanie odpowiedniej wiedzy potrzebnej na maturze.
- Zdawanie odpowiednich przedmiotów na maturze.
- Sugestie rodziców.
- Przekonanie o możliwości poradzenia sobie.
- Brak znajomych na danym kierunku oraz brak perspektyw zawodowych.

Po przeprowadzaniu analizy skupień udało się wyodrębnić cztery główne skupienia będące konfiguracją powyższych trudności. Uzyskane wyniki wskazują na rozłączność i odmienność poszczególnych profili osób zaklasyfikowanych do wyróżnionych skupień. Obrazują to poniższe tabele i rysunki.

Tabela 1. Liczba uczniów w poszczególnych typach

Typ	Pesymiści	199
	Interpersonalni	122
	Pesymiści niezależni od znajomych	113
	Optymiści	93
Ważne		527
Braki danych		22

Źródło: badania własne.

Tabela 2. Odległości pomiędzy ostatecznymi centrami skupień

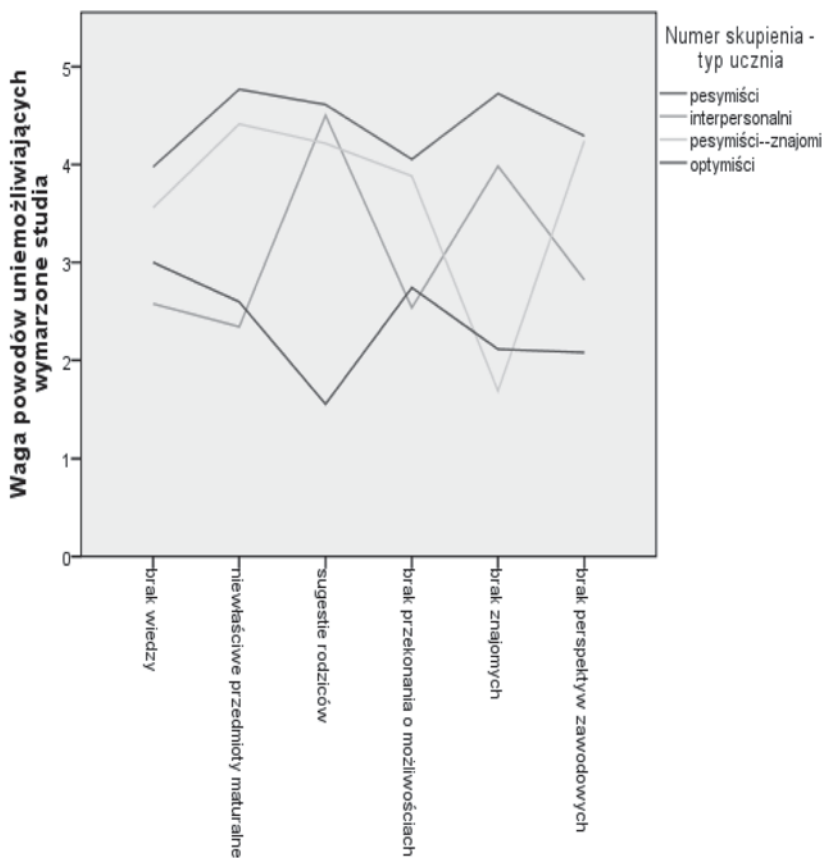
Skupienie	1	2	3	4
Pesymiści		3,580	3,113	5,286
Interpersonalni	3,580		3,810	3,589
Pesymiści niezależni od znajomych	3,113	3,810		4,102
Optymiści	5,286	3,589	4,102	

Źródło: badania własne.

Pozwoliło to na wyodrębnienie czterech typów uczniów szkół średnich, którzy przypisują zróżnicowaną rangę poszczególnym trudnościom. Wyróżnione zostały cztery profile uczniów.

1. *Uczniowie pesymiści* – są to tacy uczniowie, którzy we wszystkim upatrują trudności, dla których niemożność podjęcia wymarzonych studiów jest związana z brakiem wsparcia ze strony znajomych oraz sugestiami i naciskami rodziców. Wśród tej grupy osób istnieje przekonanie, że nie posiadają wystarczającej wiedzy, nie wierzą w swoje możliwości poradzenia sobie na wymarzonych studiach. Można przypuszczać,

że brak pewności siebie jest spotęgowany różnie ich relacjami z najbliższym otoczeniem, które nie wspiera ich aspiracji, a wręcz podsuwa odmienne sugestie. Osoby te uwzględniają też pragmatyczne aspekty, takie jak brak kompetencji, brak perspektyw na pracę. Nie można jednoznacznie stwierdzić, czy są to osoby rzeczywiście nieposiadające wiedzy i osiągnięć, czy brak im wiary we własne możliwości. Można jednak przypuszczać, że są to osoby mające nie do końca realistyczne wyobrażenie o sobie i świecie otaczającym.

Rysunek 1. Profile uczniów prezentujących odmienne trudności w podejmowaniu wymarzonych studiów (analiza skupień)

Źródło: badania własne.

2. *Uczniowie interpersonalni* – to osoby, które nie posiadają wsparcia bliższych osób i rezygnują przeważnie z realizacji swoich aspiracji. Kierują

się przy podejmowaniu decyzji sugestiami rodziców, żeby nie narazić się im, a w przypadku porażki mają możliwość przenoszenia części odpowiedzialności na rodziców. Własny wybór jest dla nich ryzykowny a być może niemożliwy z przyczyn ekonomicznych. Są to również osoby uzależniające własne wybory od działań swoich znajomych i ich preferencji edukacyjnych i biorące z nich przykład. Zatem są to osoby często niesamodzielne przy podejmowaniu decyzji o swojej karierze edukacyjnej. Wiedza i kompetencje stanowią drugorzędne znaczenie, co wskazuje, że mogą to być osoby posiadające odpowiednie przygotowanie do podjęcia wymarzonych studiów, albo też są to osoby, które przy podejmowaniu decyzji nie zastanawiają się nad tym aspektem.

3. *Uczniowie pesymiści niezależni od znajomych* – wybory znajomych nie są dla nich podstawą podejmowania decyzji. Natomiast problem z podjęciem studiów zgodnych z własnymi aspiracjami wiąże się z brakiem przekonania o swoich kompetencjach. Towarzyszy im przeświadczenie, że nie poradzą sobie na studiach. Rodzice nie zachęcają ich do realizacji aspiracji edukacyjnych, a wręcz odradzają i sugerują inne wybory. Sugestie rodziców są dla nich istotne zwłaszcza w kontekście przekonania, że studiowanie wymarzonego kierunku studiów nie zapewni im pracy.
4. *Uczniowie optymiści* – istnieje także liczna grupa licząca 203 osoby, które są przekonane o swoich możliwościach i posiadaniu wystarczającej wiedzy umożliwiającej studiowanie na kierunku zgodnym z własnymi aspiracjami. Nie spotykają ich również utrudnienia ze strony rodziców, a wybory znajomych nie stanowią przeszkody. Aspiracje zawodowe mogą być zgodne z ich aspiracjami edukacyjnymi, ewentualnie nie stanowią dla nich bariery w samorealizacji.

Motywy podejmowania decyzji o studiach

Zdaniem Justyny Jakubowskiej-Baranek (2003) podejmowanie decyzji o wyborze studiów jest złożonym procesem decyzyjnym, o czym świadczy udział wielu czynników osobowościowych, poznawczych czy emocjonalnych, a także świadomość własnej sytuacji społecznej osoby podejmującej decyzję. Dlatego tak ważne jest ciągłe podejmowanie próby ustalenia motywów, którymi kieruje się młodzież podejmując ważne dla ich przyszłego życia decyzje. Wśród motywów wyboru studiów uniwersyteckich, jako dalszej drogi kształcenia za najbardziej znaczące wśród studentów zostały uznane motywy dotyczące sfery poznawczej i rozwoju intelektualnego, następnie dotyczące przygo-

towania zawodowego, na trzecim miejscu zawód związany z pozycją społeczną wykształconego człowieka (Jakubowska-Baranek 2003). Punktem odniesienia były badania Góralskiej (2005) i jej typologia motywów. Próbując ustalić motywy podejmowania decyzji o wyborze studiów brano pod uwagę przy tworzeniu pytań ankietowych wypowiedzi studentów w grupach fokusowych.

W prowadzonych badaniach poddano analizie dwa obszary podejmowania decyzji. Czym innym jest bowiem wybór uczelni, a czym innym wybór kierunku studiów.

Wybierając określoną szkołę wyższą uczniowie dokonywali oceny istotności poszczególnych czynników mających udział przy podejmowaniu decyzji na skali od 1 do 5. Sporadycznie młodzież wymieniała dodatkowe aspekty, które mogą mieć wpływ na preferencje uczelni. Spośród dwudziestu jeden czynników różniących się ważnością w podejmowaniu decyzji o uczelni wyróżniono sześć głównych kategorii motywów. Wykorzystano w tym celu analizę czynnikową. W dalszych analizach ilościowych i jakościowych szósty czynnik został pominięty ze względu na brak spójności interpretacyjnej.

Badania statystyczne pozwoliły ustalić nasilenie poszczególnych czynników. Obserwuje się, że podstawowym motywem branim pod uwagę przy wyborze uczelni jest jej oferta. Na tę ofertę składa się propozycja możliwych do podjęcia kierunków. Poza tym obserwuje się pozytywną korelację z możliwością odbywania praktyk i propozycją interesujących staży. W skład tego czynnika wchodzi również dostępność informacji na temat uczelni.

Przy wyborze uczelni młodzież przypisuje duże znaczenie możliwość podniesienia własnej atrakcyjności na rynku pracy dzięki braniu udziału w wymianach i praktykach w kraju i zagranicą. Potencjalni kandydaci na studia zwracają również uwagę na karierę absolwentów wywodzących się z określonych uczelni.

Nie bez znaczenia jest również infrastruktura, na którą składa się łatwość dojazdu, estetyka budynków i wyposażenie sal oraz miejsce lokalizacji uczelni.

W nieco mniejszym stopniu młodzież koncentruje się na prestiżu uczelni, na tym, jakie miejsce w rankingu ona uzyskuje i jakim uznaniem się cieszy. Zwraca uwagę na nazwę uczelni, co wskazuje, że bierze pod uwagę obiegowe opinie na jej temat.

Badana młodzież najmniejszą wagę przypisuje kwestiom socjalnym, co nie świadczy o braku zainteresowania tymi czynnikami. Uczniów szkół ponadgimnazjalnych interesują opłaty za studia, pomoc socjalna w postaci stypendiów naukowych i socjalnych oraz możliwość uzyskania zakwaterowania w akademiku. Niektórzy z badanych podkreślają, jako ważną, możliwość studiowania w trybie zaocznym.

Motywy w podejmowaniu decyzji o wyborze kierunku studiów

Decydując się na wybór kierunku młodzież chce uzyskać określone kwalifikacje i kompetencje, które może osiągnąć na różnych uczelniach. Dlatego też innymi względami kierują się wybierając uczelnie, a inne kryteria stosują do wyboru kierunku studiów. Najistotniejsze dla badanej grupy osób były motywy związane z perspektywą zawodową. Studia na określonym kierunku dla wielu osób mają zapewnić w przyszłości dobrze płatną pracę, miejsce na rynku pracy i ciekawą pracę, co ma zapewnić studiowanie na prestiżowych kierunkach studiów.

Drugie w kolejności były kryteria rekrutacji, czyli przedmioty brane pod uwagę przy kwalifikacji na studia, sposoby punktacji i liczba kandydatów na miejsce. Ten motyw staje się drugorzędny w kontekście postawy niektórych uczniów, tacy jak interpersonalni wobec możliwości realizacji aspiracji.

Mniejsze znaczenie ma też oferta studiów, na którą składa się oferta przedmiotów do wyboru, indywidualne zróżnicowanie przedmiotów do wyboru, program studiów. Można przypuszczać, że najważniejsze w tym motywie, poza perspektywą zawodową jest pozyskanie określonych umiejętności. Zatem osoby kierujące się tym motywem nie tylko zwracają uwagę na dyplom, ale również na wiedzę i nabyte w trakcie studiów kompetencje.

Dla pewnej grupy osób istotna jest realizacja aspiracji, pozwalająca na urzeczywistnienie pasji i zainteresowań. Jest to kolejny motyw, który wpływa na decyzję o wyborze kierunku określany mianem świadoma decyzja wynikająca z zainteresowań.

Zaskakuje natomiast najmniejsze znaczenie motywu związanego z łatwością uzyskania dyplomu. Młodzież zastanawiając się na wyborem kierunku studiów najmniej interesuje się wymaganiami do zaliczeń i szacowaną trudnością w zdobyciu dyplomu. Z motywem tym związane jest wykorzystywanie znajomości i koneksji. To stanowi najmniej istotne kryterium wyboru.

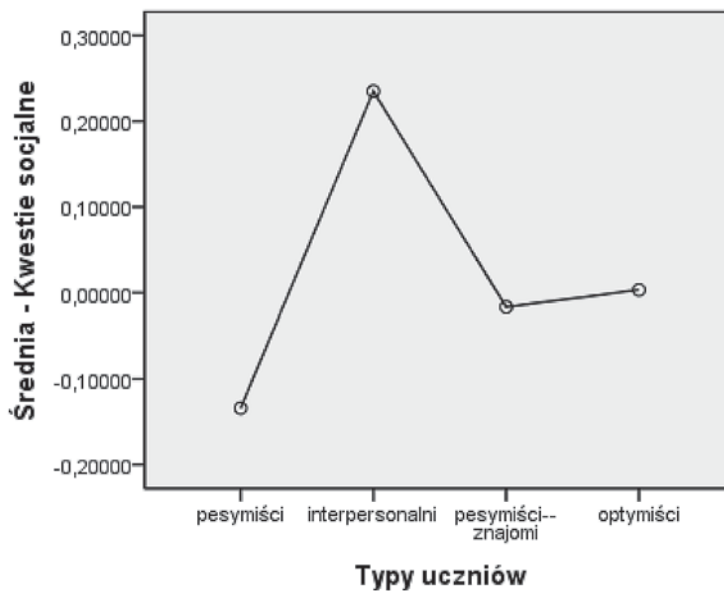
Różnice między uczniami w motywach wyboru uczelni i kierunku studiów

Między typami młodzieży i ich nastawieniem wobec realizacji aspiracji obserwuje się istotne różnice jednie w podejściu do kwestii socjalnych przy wyborze uczelni (tabela 3). Uczniowie interpersonalni różnią od pesymistów (Test Tukey,a HSD, istotność $p = 0,009$). Dla uczniów, dla których jedyną trudnością w realizacji aspiracji jest brak wsparcia bliskich i znajomych, pomoc uczelni ma bardzo duże znaczenie (wykres 2).

Tabela 3. Różnice między średnimi wartościami czynników motywów podejmowania studiów przez uczniów o różnych profilach (ANOVA)

		Suma kwadratów	df	Średni kwadrat	F	Istotność
Zwiększenie atrakcyjności na rynku pracy	Między grupami	1,260	3	,420	,419	,740
	Wewnątrz grup	496,431	495	1,003		
	Ogółem	497,691	498			
Oferta uczelni	Między grupami	2,634	3	,878	,875	,454
	Wewnątrz grup	496,728	495	1,003		
	Ogółem	499,362	498			
Kwestie socjalne	Między grupami	9,877	3	3,292	3,351	,019
	Wewnątrz grup	486,423	495	,983		
	Ogółem	496,301	498			
Infrastruktura	Między grupami	2,136	3	,712	,709	,547
	Wewnątrz grup	497,307	495	1,005		
	Ogółem	499,443	498			
Prestiż uczelni	Między grupami	3,087	3	1,029	1,029	,379
	Wewnątrz grup	495,064	495	1,000		
	Ogółem	498,150	498			

Źródło: badania własne.

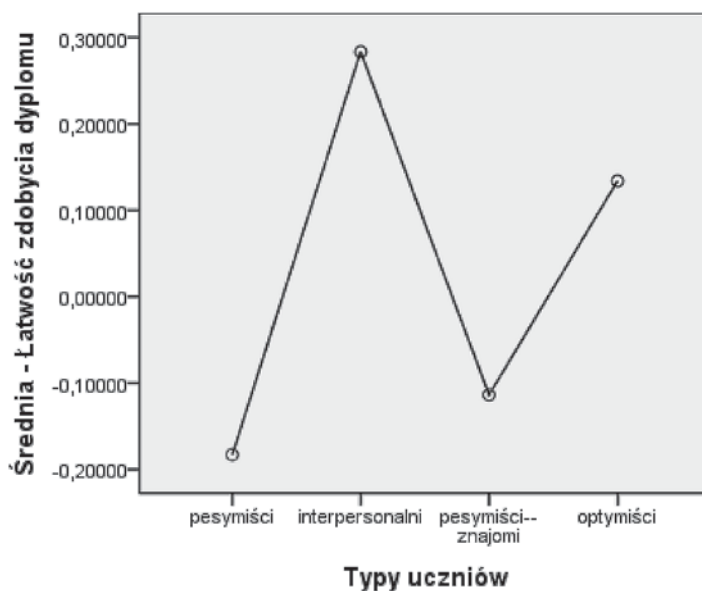
Rysunek 2. Różnice między średnimi wartościami czynnika kwestie socjalne przez uczniów o różnych profilach (ANOVA)

Źródło: badania własne.

Tabela 4. Różnice między średnimi wartościami czynników motywów wyboru kierunku studiów przez uczniów o różnych profilach (ANOVA)

		Suma kwadratów	df	Średni kwadrat	F	Istotność
Perspektywy zawodowe	Między grupami	1,327	3	,442	,440	,725
	Wewnątrz grup	507,031	504	1,006		
	Ogółem	508,358	507			
Łatwość zdobycia dyplomu	Między grupami	19,046	3	6,349	6,541	,000
	Wewnątrz grup	489,208	504	,971		
	Ogółem	508,254	507			
Oferta kierunku	Między grupami	1,749	3	,583	,582	,627
	Wewnątrz grup	504,574	504	1,001		
	Ogółem	506,323	507			
Kryteria rekrutacji	Między grupami	,231	3	,077	,077	,973
	Wewnątrz grup	506,936	504	1,006		
	Ogółem	507,167	507			
Realizacja pasji i zainteresowań	Między grupami	3,987	3	1,329	1,327	,265
	Wewnątrz grup	504,932	504	1,002		
	Ogółem	508,919	507			

Źródło: badania własne.

Rysunek 3. Różnice między średnimi wartościami czynnika łatwość zdobycia dyplomu przez uczniów o różnych profilach (ANOVA)

Źródło: badania własne.

Grupa uczniów interpersonalnych wyróżnia się na tle całej próby także pod względem motywów wyboru studiów (tabela 4). Obserwuje się istotne statystycznie różnice między nimi a oboma typami pesymistów (Test T3 Dunnetta; istotność obu różnic $p < 0,01$). Dla interpersonalnych uczniów dużo większe znaczenie ma łatwość zdobycia dyplomu.

Pozostałe motywy wyboru uczelni i wyboru kierunku studiów nie różnicują w sposób istotny statystycznie wyróżnionych typów młodzieży.

Podsumowanie

Zgodnie z sugestiami badaczy w wybór kierunku studiów i uczelni, na której będą studiować są zaangażowane nie tylko osoby, których ta decyzja dotyczy bezpośrednio, czyli uczniowie, ale także ich najbliższe otoczenie: rodzice, nauczyciele. Kombinacja celów życiowych, systemu wartości, ale także wiedzy o obiektywnych możliwościach wynikających z poziomu edukacyjnego ucznia, jak również uwarunkowań środowiskowych ma znaczenie przy realizacji własnych aspiracji. Uzyskane wyniki wskazują, że młodzież ma zróżnicowane aspiracje związane ze studiami, nie zawsze jednak podejmuje się ich realizacji. Niektóre z badanych osób są nastawione na sukces inne natomiast dokonując wyboru studiów nie chcą ponieść porażki. Pomimo że wiele osób chciałoby zrealizować swoje pragnienia, to jednak nie zawsze ma takie możliwości, bo brakuje im wsparcia ze strony osób bliskich pod względem materialnym i emocjonalnym. Czują się te osoby osamotnione i zdane na siebie, co sprawia, że realizacja tych aspiracji, które nie są podzielane przez bliskich, nie jest wdrażana? Badając decyzje o wyborze studiów konieczne jest zatem uwzględnienie, poza zmiennymi psychologicznymi, czynników zewnętrznych, okazjonalnych, o których wspomina Górska (2005). Niemniej jednak osoby określane jako uczniowie interpersonalni, z racji uwzględniania w swoich decyzjach preferencji osób trzecich: rodziców, znajomych, kierują się w większym stopniu kwestiami socjalnymi i łatwością uzyskania dyplomu. Nie zawsze jest to zgodne z ich aspiracjami. Zatem to nie aspiracje mają największe znaczenie.

Grupa optymistów natomiast jest przekonana o własnych możliwościach i kompetencjach i jest nastawiona na ich realizację. Zaskakujące są odpowiedzi optymistów. Pomimo swojego pozytywnego nastawienia dotyczącego realizacji aspiracji przy wyborze kierunku studiów i uczelni w swoich motywach i kryteriach nie różnią się od uczniów interpersonalnych i pesymistów. Nasuwa to przypuszczenie, że grupa optymistów to osoby, które nie stawiają sobie zbyt ambitnych celów, tylko takie, które uda się zrealizować. Dlatego też

wymieniając motywy ich przyszłych decyzji wyróżniają kwestie socjalne i łatwość uzyskania dyplomu, co również obserwujemy u uczniów interpersonalnych. Można również zastanowić się czy ich przekonanie o własnych kompetencjach i posiadanej wiedzy nie stanowią składowej „ja idealnego”, natomiast, gdy pytania stają się bardziej konkretne, wymagają określenia kryteriów i motywów, uaktywnia się „ja realne”. Wtedy ich rozważania koncentrują się wokół oczekiwań będących składnikiem „ja realnego”, a nie pragnień wyrażających się w aspiracjach, które Łukaszewski (1974) zalicza do „ja idealnego”.

Pesymiści to grupa osób, która upatruje we wszystkim trudności w realizacji aspiracji i nie bierze pod uwagę kwestii socjalnych i łatwości uzyskania dyplomu. Czy to oznacza, że nie wierzą oni zupełnie, że są w stanie cokolwiek osiągnąć i z tego też powodu pomoc socjalna nie jest czynnikiem ułatwiającym realizację pragnień? Czy ich myślenie jest bardziej złożone i wynika z przekonań, że ich aspiracje są życzeniowe i mają niewielkie szanse na realizację? W związku z tym traktują je oni, jako przejaw „ja idealnego”.

Bibliografia

- Czerw A. (2011). Zastosowanie analizy skupień metodą k-średnich na przykładzie profili wartości realizowanych w pracy zawodowej, dostępny na http://www.predictivesolutions.pl/EKSPRESS/Analiza_danych_w_dzialaniu/Materialy_branzowe/K2011_Zastosowanie_analazy_skupien_metoda_k-srednich_ACZerw.pdf (dostęp: 18.10.2012)
- Górska R. (2003). *Studenci uniwersytetu końca XX w.*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Janowski A. (1977), *Aspiracje młodzieży szkół średnich*, PWN, Warszawa.
- Kłoskowska A. (1970), *Wartości, potrzeby i aspiracje kulturalne małej społeczności miejskiej*, „Studia Socjologiczne” nr 3, s. 5–27.
- Kopaczewska E. (1997), *Motywy i cele podjęcia studiów wyższych – ich struktura i zróżnicowanie*, „Pedagogika Szkoły Wyższej” nr 9/10, s. 67–78.
- Krejtz K., Krejtz I. (2007), *Jednoczynnikowa analiza wariancji w schemacie międzygrupowym*, [w:] *Statystyczny drogowskaz*, Bedyńska S., Brzezicka A. (red.), Wydawnictwo SWPS „Akademika”, Warszawa, s. 208–230.
- Kryńska E., Poliwczak I. (1999), *Młodzież na rynku pracy – aspekty metodologiczne i instytucjonalne*, [w:] *Młodzież na rynku pracy województwa łódzkiego*, Kryńska E., Poliwczak I., Sobocka-Szczapa H. (red.), Agencja Wydawniczo-Reklamowa, Halina Woźniak, Warszawa, s. 9–19.
- Łukaszewski W. (1974), *Osobowość: struktura i funkcje regulacyjne*, PWN, Warszawa.
- Sadowska M. (2002), *Poziom aspiracji edukacyjnych młodzieży zamieszkałej w środowisku wiejskim*, „Pedagogika Społeczna” 3, s. 67–76.
- Sekuła-Kwaśniewicz H., (2003), *Dominujące wartości w dążeniach maturzystów z małych ośrodków miejskich*, [w:] *Młodzież polska w nowym ładzie społecznym*, Idzikowski B., Narkiewicz-Niedbalec E., Zielińska M., Papiór E. (red.), Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra.

- Sikorski W. (2005), *Aspiracje. Studium psychologiczne i socjopedagogiczne*, Oficyna Wydawnicza Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nysie, Nysa.
- Skorny Z. (1980), *Aspiracje młodzieży oraz kierujące nimi prawidłowości*, Ossolineum, Wrocław.
- Sobocka-Szczapa H. (1999), *Maturzyści o rynku pracy. Wyniki badań 1998 r.*, [w:] *Młodzież na rynku pracy województwa łódzkiego*, Kryńska E., Poliwczak I., Sobocka-Szczapa H. (red.), Agencja Wydawniczo-Reklamowa, Halina Woźniak, Warszawa.
- Wróblewska W. (2001), *Aspiracje edukacyjne studentów*, Trans Humana, Białystok.
- Zbiegień-Maciąg L. (1988), *Zmiany w strukturze procesów motywacyjnych dotyczących wyboru studiów przez młodzież*, „*Życie Szkoły Wyższej*” 7–8, s. 60–73.